

De gemeenschapstuin

Van hondenpoepveldje tot bloeiend buurtproject

Als senior adviseur bij RadarAdvies ondersteunde Jacqueline van der Lubbe de gemeente Rucphen in 2006 bij het stimuleren van de re-integratie van langdurig uitkeringsgerechtigden. In diezelfde periode stelde de provincie Noord-Brabant een fonds beschikbaar voor projecten tegen armoede en sociaal isolement. Van der Lubbe, behalve adviseur op het gebied van sociale vraagstukken tevens zelfstandig tuinontwerper, kreeg een haast utopisch idee waarin haar beider beroepen zich verenigden. Jong en oud, werkend, uitkeringsgerechtigd en studerend, bijeengebracht om van een braakliggend plantsoen of overwoekerd parkje een mooi onderhouden, openbare tuin te maken die bovenal door iedereen gebruikt wordt. De gemeenschapstuin. Idyllisch? Zeker. Onmogelijk? Rucphen ging de uitdaging aan.

Een geschikte locatie

Van der Lubbe verwonderde zich al vaker over de grote stukken grond die verloederd en onbruikbaar het aanzien van wijken verpesten. "Met een functionele inrichting kunnen dit soort plekken, in plaats van een vergaarbak van afval en hondenpoep die men liever mijdt, een trekpleister worden voor de omwonenden." Maar niet ieder braakliggend stuk gras is geschikt om een gemeenschapstuin van te maken. Voordat de subsidieaanvraag bij de

De doelstelling

Een gemeenschapstuin heeft bovenal een sociale functie die afhankelijk is van het doel. Voor de gemeente Rucphen stonden participatie van uitkeringsgerechtigden en het samenbrengen van jong en oud centraal. Een school of verzorgingshuis in de directe omgeving maakte die opdracht een stuk eenvoudiger. Mede daarom koos de projectleiding de volgende twee locaties.

Korenmolen 'De Hoop'. Toen en nu.

De grote tuin van verzorgingshuis 'De Vlegter' in Sint Willebrord was door slecht onderhoud compleet onbruikbaar geworden voor de bejaarde bewoners. De tuin ligt tussen de instelling en een park met fiets- en wandelroutes. Eigenaar woningcorporatie Zorgvoorwonen stelde de grond beschikbaar en leverde een financiële bijdrage.

Korenmolen 'De Hoop' in Sprundel is een historische trekpleister. Het aangrenzende grasveld werd echter vooral gebruikt als hondentoilet en parkeerplaats. Omringd door gezinswoningen en met een Steunpunt voor ouderen in de buurt, is het een uitermate geschikte plek om een gemeenschapstuin te vestigen.

Sociale cohesie

Van der Lubbe: "Een gemeenschapstuin wordt gerealiseerd in opdracht van, en gefinancierd door een woningcorporatie en/of gemeente. Deze partijen zijn erbij gebaat dat bewoners prettig wonen en dat de sociale cohesie in de buurt versterkt. De directeur van verzorgingshuis De Vlegter probeerde al tijden buurtbewoners naar binnen te halen om in contact te komen met de ouderen in

haar instelling. De deuren stonden altijd open. Een gemeenschapstuin betekende niet alleen een fijn buitenverblijf voor de ouderen, maar ook dat zij vaker andere dorpsbewoners zouden ontmoeten. In overleg met het projectteam liet zij borden maken waarop iedereen welkom wordt geheten in de tuin. De hoofdingang van het verzorgingshuis fungeert nu tevens als ingang van de gemeenschapstuin."

Voor en door bewoners

Na de keuze van de locaties werd begonnen met de participatieprocessen die nodig zijn om een goedlopende gemeenschapstuin te realiseren. Van der Lubbe: "Het hele idee is gestoeld op participatie. Voor en door de bewoners. Draagvlak is dus onontbeerlijk. Tijdens de eerste informatieavond bleken veel omwonenden angstig te zijn voor overlast: leuk idee, maar niet in mijn achtertuin. Men was bang dat een herinrichting het onaantrekkelijke veld bij de molen zou veranderen in een toeristische attractie die hangjongeren zou aantrekken. Nadere uitleg over de rol van de gemeente en de participatietrajecten die al bij het ontwerp van de tuinen zouden starten, heeft uiteindelijk iedereen overstag doen gaan." Wijkbewoners werden meteen aan het werk gezet. Een aantal uitkeringsgerechtigden kreeg een korte cursus interviewen om de bewoners van het verzorgingshuis een enquête te kunnen afnemen. De opties in

deze enquête waren van tevoren samengesteld door een speciaal samengestelde klankbordgroep bestaande uit de activiteitenbegeleider van De Vlegter, bewoners, een jongerenwerker en afgevaardigden van de ouderenorganisatie en het Steunpunt Ouderen. Voor de tuin bij de molen werd eenzelfde klankbordgroep opgericht waar onder andere het ouderencentrum in de buurt en buurtbewoners deel van uitmaakten. Een van deze bewoners nam onder zijn buurtgenoten de enquête af. De resultaten bepaalden de voorzieningen in de tuinen.

Het ontwerp

De tuin bij De Vlegter zou onder meer een vlindertuin krijgen, een

jeu de boules baan, een terras, een tuinkas en dieren. Jeu de boules bleek ook in de buurt bij molen 'De Hoop' populair, naast fruitbomen, een duikelrek en kruidentuintjes in de vorm van molenwijken, een idee dat naar voren was gebracht tijdens een van de bewonerssessies. Van der Lubbe: "Het ontwerp voor Sprundel moest landelijk en ambachtelijk zijn, passend bij de molen. De uitstraling van de tuin en lage hagen en hekjes rondom moesten de overlast van hondenpoep en geparkeerde auto's oplossen. Grote stukken van het veld moesten vrij blijven van beplanting of meubilair zodat er activiteiten georganiseerd konden worden. Dagbesteding en activiteiten stonden ook centraal bij het ontwerp voor De Vlegter wat bijvoorbeeld een groot terras onmisbaar maakte. In beide ontwerpen was het een vereiste dat rollators, rolstoelen of, in geval van De Vlegter, zelfs verpleegbedden over de paden te rijden waren. Alles draaide om functie, om de verblijfswaarde en het gebruik."

Werkvoorziening

Van meet af aan werden Werk en Inkomen, WVS-groep en sociaal cultureel werk bij de participatietrajecten betrokken, omdat uitkeringsgerechtigden en deelnemers aan het lokale werkvoorzieningschap grotendeels verantwoordelijk zouden worden voor de aanleg en het onderhoud. Aangezien de meeste deelnemende

bewoners en werklozen geen ervaring hadden op dit gebied, werd vanaf de ontwerpfase P3 Transfer van ROC West Brabant bij de projecten betrokken.

P3 Transfer ontwikkelde maatcursussen groenvoorziening en dierenverzorging, speciaal toegespitst op de tuinen. Van der Lubbe: "De docent van het Prinsentuincollege zette letterlijk het konijn op tafel, en vertelde alles over het diertje. Na afloop ontving iedere deelnemer een officieel opleidingscertificaat." De WVS-groep leidde de uitvoering van het project. Van der Lubbe: "Deze mensen zijn vaak gedeeltelijk arbeidsongeschikt verklaard maar beschikken over veel ervaring en kunde. Daarom werd de afdeling groenvoorziening gevraagd om samen met de recent opgeleide krachten de beplanting en de bestrating te verzorgen."

Beplanting

Van der Lubbe: "De tuinen moesten het hele jaar door een boeiend plaatje bieden. In beide tuinen werd een vlindertuin aangelegd van kleurige heesters die in de zomer bijen en vlinders aantrekken. Mooi in de maanden dat mensen zich veel buiten begeven maar ook in de winter. Ik gebruikte bewust ook langbloeiers, zoals paarse salie, vrouwenmantel en roosjes, die veel verzorging vragen. Het is immers de bedoeling dat er werk in de tuin zit. Bij korenmolen 'De Hoop' koos ik voor rode beukenhagen en Acer campestre, een soort die goed laag is te hou-

den, mits tijdig gesnoeid. Ook kan deze soort tegen een stootje, een vereiste gezien de functie van de haag als afscherming voor honden, auto's en jou de boules ballen."

De bomen in de tuinen werden vooral gekozen op hun gebruikersfunctie. "De bomen op het terras bij De Vlegter moesten schaduw bieden op hete zomerdagen, dus koos ik voor dakplatanen. Die zijn niet te hoog en hebben een dicht bladerdek. De fruitbomen in beide tuinen mochten niet te hoog zijn, zodat ook ouderen, mensen in een rolstoel of kinderen de vruchten kunnen plukken. Vandaar de keus voor laagstam

appel- en perenbomen." In de moestuin en kruidentuintjes groeien groenten en kruiden die in iedere keuken gebruikt kunnen worden. Alle beplanting voor de tuin bij De Vlegter werd geleverd door Braber Groenvoorziening uit Renesse, de vaste hovenier van de Stichting Groenhuysen waar het zorgcomplex onderdeel van uitmaakt.

Bestrating

Wat betreft de bestrating stonden veiligheid en toegankelijkheid bovenaan. Bij De Vlegter werden de oude klinkers verwijderd en vervangen door gemêleerde betonnen klinkers, de kleur aangepast aan de gevels. Van der Lubbe: "De stenen werden door het team onder leiding van WVS heel netjes gelegd, om struikelpartijen te voorkomen. Het terras werd verhard met grijze stoeptegels voor een zo egaal mogelijk resultaat." De oude klinkers van De Vlegter werden hergebruikt voor de paden in Sprundel omdat de oude uitstraling goed paste bij de molen.

Alle jeu de boules banen werden gemaakt van dolemiet, zoals de traditionele banen in Frankrijk, afgedekt met Japanse split. Van der Lubbe: "Mooi en functioneel. De banen dienen namelijk tevens als paden en de onderlaag van dolemiet maken

De Vlegter. Toen en nu.

de paden goed toegankelijk met bijvoorbeeld een rollator, ondanks de losse split."

Munnikenheide meubilair

Het meubilair in de tuinen benadrukt het sociale karakter. Toen duidelijk werd dat er banken, dierenverblijven en plantentafels voor in de kas nodig waren, namen Verheesen en Van der Lubbe contact op met de directeur van het Munnikenheide College in Rucphen. Deze VMBO-Praktijkschool biedt studenten tussen de 12 en de 16 jaar oud onderwijs in bijvoorbeeld schilderen, metselarij en metaal- en houtbewerking. Van der Lubbe: "In de derde klas doen de jongeren praktijkopdrachten. Normaliter vindt dat plaats in de klas en worden de projecten na die tijd weer afgebroken. Wij gaven de studenten de opdracht om banken en dierenverblijven te maken, die ook daadwerkelijk gebruikt zouden worden. Begeleid door een vakdocent maakten zij de schetsen, kochten het materiaal, maakten de constructies en voerden de ontwerpen uit. De ouderen uit het verzorgingshuis zochten de jongeren op in hun werkplaats om de banken tussentijds te testen op ergonomisch comfort en zithoogte. De samenwerking leverde een prachtig eindresultaat op van hardhouten banken, donkergroen gebeitst. Het stalen frame aan de achterkant van de rugleuning in de

vorm van een M, verwijst naar hun college."

De andere voorzieningen in de tuinen werden geleverd door lokale leveranciers. Voor de omwonende kinderen werd bij de molen het sterduikelrek geplaatst uit de Jungle Play lijn van Boer Speeltoestellen. In Sint Willebrord dient een tuinhuis van het type Standaard van Micon Brouwers BV uit Rucphen als nachtverblijf voor de geiten en als opslag voor voer en tuingereedschap. CF Tuintechniek uit Krabbendijke plaatste de Victoriaanse kas, een tweekapper van Arkoo met verhoogde wanden. Het frame heeft een donkergroene poedercoa-

ting die past bij zowel de banken als de dierenverblijven en het tuinhuisje.

Het succes van de gemeenschapstuin

Nu, 2,5 jaar na de opening zijn de gemeenschapstuinen een groot succes. "De kinderen van de basisschool bij De Vlegter zoeken ieder jaar paaseieren in de tuin", vertelt Van der Lubbe trots. "Iedereen, oud en jong, is gek met de dieren. Regelmatig worden in beide tuinen jeu de boules toernooien georganiseerd door bewoners maar bijvoorbeeld ook door de plaatselijke brandweer." Bij de molen worden geregeld braderieën en een andere festiviteiten georganiseerd. Op de banken wordt gezeten, de bloemen worden bewonderd, de paden bewandeld. Van der Lubbe: "De buurtbewoners koken daadwerkelijk met de kruiden uit de 'molenwieken' en in het verzorgingshuis staan regelmatig groenten uit eigen tuin op het menu."

De succesvolle pilots in Rucphen hebben inmiddels vervolg gekregen in Rotterdam, te weten in Delfshaven en Hoogvliet. Hondenpoepveldje na hondenpoepveldje verspreidt de gemeenschapstuin zich over gemeenten door heel Nederland.

 RadarAvies, Bureau voor sociale vraagstukken
Amsterdam
T: 020-4635050
www.radaradvies.nl